

ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стратегія імпортозаміщення є однією з форм торговельного протекціонізму, ключовою метою якої є активізація розвитку вітчизняного виробництва в межах окремих видів діяльності, що задовольняють внутрішній попит на імпортовані товари. Вона переважно використовувалась країнами, що розвиваються а відтак, можна припустити, що основою теорії імпортозаміщення є теорії розвитку периферійної економіки. Збільшення масштабів міжнародної торгівлі, формування світового ринку і поглиблення міжнародного поділу праці відіграли в житті країн, що розвиваються неоднозначну роль. З одного боку, зазначені процеси стали основою для включення цих країн у сферу загального економічного розвитку. З іншого – цей процес відбувся у рамках і на базі так званого “залежного типу розвитку”. Перебуваючи у залежності від інтересів і потреб постіндустріальних країн, країни що розвиваються “знаходяться на траєкторії наздоганяючого розвитку”, яка спрямована на досягнення світового економічного авангарду.

Під політикою імпортозаміщення слід розуміти державну політику, що реалізується через зовнішньоторговельний протекціонізм стосовно галузей промисловості, що виробляють заміники імпорту. Вона є складовою політики захисту молодих галузей – одного з найбільш дискусійних аргументів на користь протекціонізму. Неоднозначне сприйняття справедливості аргументу молоді галузі на користь протекціонізму виникає, з одного боку, з логічності такого аргументу та економічної обґрунтованості, особливо на першому етапі становлення, а з іншого – суперечливості стосовно ефективності такої політики, оскільки досвід свідчить, що такі галузі часто так і не стають насправді конкурентоспроможними, розвиваючись у “штучних” умовах [1, с.122].

Зміст аргументу про захист молодих галузей базується на мотивації недосконалості чисто ринкових механізмів, які в умовах інституційної недорозвиненості не здатні адекватно акумулювати і спрямовувати або передислокувати ресурси в бік потенційно конкурентоспроможних виробництв. Економіка при цьому потрапляє у коло залежності від її поточного стану, коли недостатній рівень поточної конкурентоспроможності не дозволяє вкладати ресурси у довготривалі проекти, а це, у свою чергу, ще більше погіршує поточний стан конкурентоспроможності. Однак потрібно враховувати, що тимчасовий захист молодих галузей містить небезпеку того, що молоді галузі, що захищаються, перетворюються на «вічно молоді» і вимагатимуть невизначено тривалого захисту від конкуренції та будуть позбавлені стимулів для технологічного удосконалення внаслідок гарантованих прибутків [2, с.167].

Проблеми надвисокої імпортозалежності вперше були проаналізовані у 1950-х Р. Пребішем та Х. Зінгером, які сформулювали положення про існування довготривалої тенденції погіршення умов торгівлі для країн, які характеризуються сировинною спрямованістю експорту та домінуванням у імпорті промислових товарів. У своєму дослідженні Р. Пребіш застосовував термінологічний апарат, побудований на дихотомії понять “центр-периферія”, яка згодом активно

використовувалась у теорії залежності та теорії світових систем. Ключовою компонентою такої побудови є центр, який представлений постіндустріальними країнами, що займають монопольне становище у виробництві новітньої промислової продукції і спеціалізуються на експорті промислових товарів виробничого і споживчого призначення. Другорядна роль у цій побудові належить периферії, яка представлена країнами, що розвиваються і виконує першу стадію виробничого процесу – видобуток сировини.

Разом з тим, професор Джерад К. Хеллейнер, розглядаючи на практиці реалії імпортозаміщення, прийшов до висновку, який формує своєрідний консенсус між економістами, що спеціалізуються на проблемах економічного розвитку. Зокрема, на його думку “важко знайти будь-яке виправдання моделі імпортозамінної індустріалізації, яка свідомо чи несвідомо стимулюється. Ця модель у більшості країн робить занадто великий акцент на споживчих товарах, приділяючи мало уваги потенційним довгостроковим порівняльним перевагам – ресурсному забезпеченню і можливостям навчання. Якщо ж політика селективного імпортозаміщення супроводжується спробами його генералізації, то досвід останніх років показав явну неефективність подібної політики. У результаті занадто часто створювався неефективний промисловий сектор зі значним недовикористанням потужностей, обмеженою зайнятістю, вузькими перспективами для підвищення продуктивності [4, с.22]. Завдання політики імпортозаміщення полягає у тому, щоб поступово створити системи стимулів, які будуть балансувати відносну ефективність різних видів промислового виробництва і у такий спосіб підтримувати вітчизняне виробництво проміжних інвестиційних товарів шляхом зменшення імпорту споживчих товарів, а згодом і стимулювати їх промислове виробництво на експорт”.

Зростання імпортозалежності України можна охарактеризувати як серйозну проблему, від вирішення якої залежить стан економічного суверенітету країни, а відтак впровадження політики імпортозаміщення може стати одним із шляхів підтримки та забезпечення економічного суверенітету та певною мірою зменшити залежність країни від імпорту товарів в розрізі окремих видів економічної діяльності. Імпорт товарів в Україну, вирішуючи завдання задоволення поточних споживчих потреб, не зумів стати дієвим і ефективним інструментом прискорення науково-технічного прогресу, модернізації виробничого і технологічного потенціалу країни, зумовивши натомість послаблення конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому ринку.

Дослідження якісної сторони інтеграційного процесу України з позицій класичної умови стійкого розвитку економіки виявляє нагальну необхідність активізації заходів щодо диверсифікації вітчизняного виробництва та впровадження імпортозаміщення, адже при сформованій структурі імпортоспоживання та в умовах залежності експортних доходів від декількох видів продукції перманентно підвищується загроза зростання дефіциту торговельного балансу. В Україні спостерігається нагальна потреба здійснення послідовної політики підвищення присутності вітчизняних виробників на ринку України, що дозволить забезпечити загальну макроекономічну стабільність, вирішити питання продовольчої, енергетичної та науково-технічної безпеки.

В Україні протягом 2013-2015 рр. спостерігалось домінування пасивного імпортозаміщення, коли мало місце підвищення присутності вітчизняних виробників на внутрішньому ринку в умовах звуження внутрішнього попиту та підвищення цінової конкурентоспроможності, однак ключовим напрямом витіснення імпортерів з

внутрішнього ринку повинна стати модернізація та підвищення ефективності всіх факторів виробництва з темпами вищими за конкурентів.

На наш погляд, політика захисту молодих галузей і політика імпортозаміщення не може розглядатись як універсальний інструмент для довготривалого та стійкого економічного зростання. Його дієвість значною мірою залежить від широкого спектру умов розвитку, які включають активну політику інституційного та інфраструктурного розвитку, активне формування людського та інтелектуального капіталів, розважливу макроекономічну політику та боротьбу з корупцією та створення ефективного державного апарату. Водночас слід розуміти відмінності у сутності понять імпортозаміщення як економічної категорії, економічного процесу та державної економічної політики.

Список використаних джерел:

1. Пазізіна С. М. *Концептуальні засади політики імпортозаміщення* / С. М. Пазізіна // *Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода»*. – 2011. – № 15–16. – С. 122–125.

2. *Ринки реального сектора економіки України: структурно-інституціональний аналіз* / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Пустовойт О.В. та ін.] ; за ред. В.О. Точиліна ; К., 2009. – 640 с.

3. *Prebisch R. Commercial Policy in the Underdeveloped Countries* / R. Prebisch // *American Economic Review*. –1959. –Vol. 49. –P. 251–273.

4. *Helleiner J.K. Markets, Politics and Globalization. Can the Global Economy be Civilized?* / J.K. Helleiner // *10th Raul Prebisch Lecture*. – Geneva. – 2000. – P.18-47.